Opgave 3 De emoties tussen ons

Vijftig jaar geleden deed psycholoog Paul Ekman onderzoek naar de universaliteit van emoties. Net als veel andere wetenschappers van dat moment dacht Ekman dat mensen wereldwijd dezelfde basisemoties hebben, zoals boosheid, verdriet en vreugde, en dat deze door alle mensen worden geuit met dezelfde gelaatsuitdrukkingen.
In Ekmans onderzoek kregen proefpersonen foto's te zien van iemand met een bepaalde gezichtsuitdrukking. Daarbij moesten de proefpersonen een kaartje selecteren met een daarbij passende emotie erop. Hierbij hadden zij de keuze uit een vaste set emotiekaartjes. Ekman probeerde op deze manier een essentieel kenmerk van de mens te beschrijven.
De actor-netwerktheorie (ANT) van Bruno Latour staat kritisch tegenover essentialistische benaderingen, zoals die van Ekman. Latour legt met het voorbeeld van de Berlijnse sleutel als onderdeel van een handelingsprogramma uit dat volgens de ANT de grens tussen levend en niet-levend is vervaagd.

3p **13** Leg uit dat Ekmans emotiekaartjes volgens de ANT:
- onderdeel zijn van een handelingsprogramma, en
- laten zien dat de grens tussen levend en niet-levend is vervaagd.

Leg vervolgens uit dat Latours ANT kritisch staat tegenover Ekmans essentialistische benadering. Ga hierbij in op **beide** aspecten van je uitleg over de emotiekaartjes.

Van de westerse proefpersonen in Ekmans onderzoek koos 85% het emotiekaartje dat de onderzoekers bij een foto met een bepaalde gezichtsuitdrukking verwachtten. Proefpersonen die niet eerder contact hadden gehad met westerse mensen kozen vaker afwijkende emotiekaartjes of zagen helemaal geen emoties op de foto's.
Volgens Ekman liet dit niet zien dat emoties per cultuur verschillen, maar alleen dat emoties per cultuur op verschillende manier geuit worden.
Welke keuze er ook door de proefpersonen werd gemaakt, Ekman bleef uitgaan van de hypothese dat verschillende uitingen dezelfde basisemoties laten zien.
De onderzoeksmethode van Ekman kwam later ter discussie te staan.
Karl Popper ziet het zoeken naar falsificatie als criterium voor wetenschappelijkheid.
Thomas Kuhn heeft kritiek op Poppers falsificatiecriterium.

2p **14** Leg uit of Ekmans werkwijze volgens Popper wetenschappelijk of pseudowetenschappelijk zou zijn.
Leg vervolgens met het begrip paradigma Kuhns kritiek op Poppers falsificatiecriterium uit.

George Lakoff en Mark Johnson wijzen op het gebruik van ontologische metaforen voor emoties.

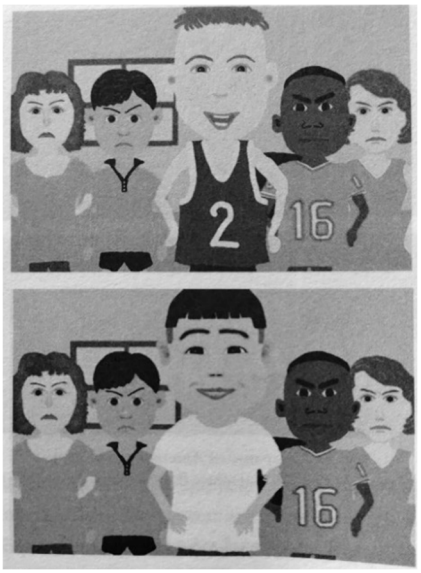
1p **15** Leg uit wat volgens Lakoff en Johnson ontologische metaforen zijn. Ga hierbij in op een voorbeeld van een ontologische metafoor voor een emotie.

In een variant van het emotieonderzoek werd aan proefpersonen gevraagd om zelf een gezichtsuitdrukking te vormen. Zij kregen bijvoorbeeld als instructie om hun neus op te trekken, hun neusgaten te openen, hun onderlip naar beneden te trekken en hun tong naar voren te bewegen zonder deze uit te steken. In de VS vertelden de proefpersonen dat de gevormde gezichtsuitdrukking de emotie walging opriep.
Volgens Helmuth Plessner hebben mensen een dubbelzinnige verhouding tot hun eigen lichaam.

1p **16** Leg de dubbelzinnige verhouding van mensen tot hun eigen lichaam uit, met het voorbeeld van het onderzoek naar het vormen van gezichtsuitdrukkingen.

Plessner ziet lachen als typisch menselijk. Soms trekken mensen in een gesprek een walgend gezicht als er iets ongepasts wordt gezegd. Dit zou Plessner ook zien als typisch menselijk, maar om een andere reden dan dat hij lachen als typisch menselijk ziet.

1p **17** Leg uit dat de gezichtsuitdrukking van iemand die een walgend gezicht trekt als er iets ongepasts wordt gezegd volgens Plessner om een **andere** reden typisch menselijk is dan lachen.

De psycholoog Batja Mesquita was vroeger sterk beïnvloed door Ekman, maar ontdekte later belangrijke verschillen tussen culturen op het gebied van emoties. In haar boek *De emoties tussen ons* beschrijft ze hoe Amerikaanse proefpersonen de middelste personen op de afbeelding (hiernaast) zien als blij. Japanse proefpersonen nemen de hele situatie in ogenschouw en noemen de middelste personen niet blij. Mesquita maakt een onderscheid tussen twee modellen van emoties. Het MINE-model van emoties is volgens haar dominant in westerse landen: emoties zijn ‘van mij’. Emoties zoals trots of blijdschap worden daarbij begrepen als mentaal (M), binnen in het individu (IN) en altijd met dezelfde eigenschappen (E).

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

In vrijwel alle niet-westerse landen is volgens Mesquita het OURS-model dominant: emoties zijn ‘van ons’. Volgens dit model bestaan emoties buiten de persoon (OUT), relationeel (R) en situationeel (S). Zo is blijdschap volgens Japanners geen innerlijke emotie van één individu, maar bestaat dit in het gedrag tussen mensen.
Er bestaan uiteenlopende visies op wat emoties zijn, voortkomend uit verschillende visies op het menselijke denken en voelen.
Vanuit de 4E-theorie van belichaamd denken (*embodied cognition*) zouden aanhangers een opvatting kunnen vormen over wat emotie is. Deze zou kunnen aansluiten bij het MINE-model van emoties.

1p **18** Leg uit in welk opzicht een opvatting over emoties vanuit de stroming belichaamd denken zou kunnen aansluiten bij het MINE-model.

Een aanhanger van het enactivisme zou wellicht tot een andere opvatting van emoties komen, die beter aansluit bij het OURS-model.

2p **19** Geef weer wat denken is volgens het enactivisme.
Leg vervolgens uit in welk opzicht een enactivistische opvatting over emoties zou kunnen aansluiten bij het OURS-model.

In de Amerikaanse cultuur is trots een gewaardeerde emotie. Trots wordt hierbij opgevat als een innerlijk gevoel, waardoor iemand zelfvertrouwen kan ontwikkelen.
De Minangkabau uit Indonesië zien trots juist als een gevaarlijke emotie, waardoor iemand zich boven een ander kan plaatsen. De Minangkabau benadrukken het belang van schaamte. Deze emotie wordt niet opgevat als een vervelend gevoel, maar als een bescheiden opstelling en het tonen van gevoeligheid voor de normen van de groep.
Volgens Mesquita zouden westerlingen hun MINE-model van emoties moeten aanvullen met het OURS-model, zodat zij hun eigen emoties beter begrijpen.

2p **20** Geef een argument voor deze opvatting van Mesquita, met:
- het begrip medewereld volgens existentialisten, en
- de voorbeelden van trots en schaamte.

Het bekijken van emoties vanuit het OURS-model is volgens Mesquita ook van belang om het verschil tussen genders beter te begrijpen.
Volgens Simone de Beauvoir werden jongens en meisjes in haar tijd verschillend opgevoed in het omgaan met angst voor verlatenheid.

2p **21** Geef weer wat dit verschil in opvoeding volgens De Beauvoir inhoudt.
Beargumenteer vervolgens met dit verschil of het OURS-model volgens jou kan helpen om verschillende genders beter te begrijpen.

Bronvermelding
Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.